

תגובתו של "קנאי" תגובה לדוד ענקי (אקדמות יז)

דוד ברגר

דוד ברגר הוא פרופסור
להיסטוריה בברוקלין קולג'
ובמרכז ללימודי דוקטורט
באוניברסיטה העירונית של ניו
יורק

במאמרו 'זאת תורת הקנאות' (אקדמות יז), מתייחס דוד ענקי לספרי "הרבי מלך המשיח", **שערוריית האדישות והאיום על אמונת ישראל** מתוך היבטים מגוונים. אפתח במילים ספורות הנוגעות למישור האישי. ענקי מזכה אותנו בניתוח פסיכולוגי מעניין של הטיפוס הקנאי, ואינני מוסמך לחרוץ את משפטי בידון. אני מסתפק במסירת מודעה שמכריי רואים במבצע החב"די שלי תופעה מפתיעה הן לאור אישיותי והן לאור מכלול העמדות שנקטתי בענייני ציבור במרוצת השנים. אף בזירה זו, קנאותי מוגבלת לעמדה שיש להתייחס לחסידי חב"ד משיחיים כפי שיהודים אורתודוקסים מתונים מתייחסים לרבנים קונסרבטיבים ורפורמים. לגבי נושא אישי אחר, עליי להעיר שפתיחת המאמר מיוסדת על דיווח עוין ומסולף על מה שאירע בכנס בבר-אילן בשנת תשס"ב, שבו הרציתי על הנושא שלפנינו. מי שמעוניין בתגובתי לאותו דיווח יכול לקרוא את המכתב הקצר בעיתון "פורווארד" האנגלי (Forward) מתאריך 1 פברואר, 2002.

ועכשיו – לעצם העניין. בתריסר השנים האחרונות חל מפנה היסטורי בתולדות הדת היהודית. חלק הארי של הממסד הדתי/חרדי בארץ ובתפוצות מעניק הכרה רבנית מלאה למכריזים על אמונתם במשיח שהודיע כי דורו הוא דור הגאולה, כי "עבודת הבריורים" נגמרה, כי כבר ישנה "ההתגלות דמשיח", ועוד כהנה וכהנה, ואחר כך נפטר בעולם שלא נגאל. אין קורטוב של הצדקה בשום מקור יהודי מוסמך, כולל המקורות המובאים בספרות החב"דית המשיחית, לתסריט כזה.

ללא כל הסבר, ענקי קובע שאני דוחה את האפשרות הזאת מתוך "דדוקציה" הנובעת מ"היגיון לוגי ... לקוי". ה"דדוקציה" הלקויה כביכול היא שיהודים שהצביעו על העובדה שישו לא מימש את הגאולה כהוכחה מכרעת נגד זהותו המשיחית, קבעו בכך שהמשיח לא ימות באמצע שליחותו הגואלת וישו אחר כך מן המתים כדי להשלים את משימתו. ללא "דדוקציה" זו, טיעון מרכזי זה הרווח בספרות הפולמוס היהודית הוא חסר כל מובן. בנספח א של ספרי גם הבאתי מבחר מקורות השוללים במפורש וללא דדוקציה את האפשרות של שליחות משיחית מקוטעת.

לפני חודשים אחדים ישבתי לפני קהל תלמידים בישיבה יוניברסיטי עם מנהל הארגון האנטי-מיסיונרי 'יהודים למען היהדות'. הוא אמר להם שהיהדות איננה מספקת למשיח הזדמנות שנייה, קביעה שהייתה מובנת מאליה בכל הדורות. אבל הדברים נאמרו אחרי המהפכה הדתית שהתחוללה בחברה היהודית לאחר שנת תשנ"ד, ואחד המאזינים שאל את השאלה המתבקשת: איך תעביר את המסר הזה לנוכח המשיחיות החב"דית? בעוונותינו הרבים, זו שאלה שאין עליה תשובה.

מפנה זה בתולדות היהדות איננו מצטמצם להכשר הניתן למשיחיות שקר. ענקי נטפל בהערה אחת בת שלושה משפטים לנושא מרכזי שהקדשתי לו שלושה פרקים ונספח גדול, דהיינו הנושא של עבודה

זרה. הוא מודה שיש להתנהג אחרת כלפי המייחסים "תכונות אלוהיות" לרבי, אך מאחר שהם בבחינת "מיעוט שבמיעוט" הוא נמנע מלעסוק בהם.

הערה זו מדגימה את האסטרטגיה של המלמדים זכות על תנועת חב"ד. רבים מהם טוענים שהאמונה במשיחיותו של הרבי היא נחלת מיעוט קטן בלבד. אם הם אכן משתכנעים שאין הדבר כך, והאמונה המשיחית מקיפה חוגים נרחבים, הם נוקטים באסטרטגיה אחרת המבטלת את גודל הסטייה שבאמונה זו. ענקי עצמו נזקק לשתי הגישות גם יחד. כבר ראינו את דבריו על הדדוקציה הלקויה. לגבי מספר המאמינים, הוא טוען בסעיף א של מאמרו ש"ייתכן שהאמונה המשיחית החב"דית הפכה לחלק מהותי בחסידות חב"ד, ועקירתה תפגע אנושות ביכולת ההישרדות של החסידות", אך בהערותו האחרונה הוא מדווח ש"יש הנוקבים אף במספרים של 25 אחוזים בישראל כנגד 5-10 אחוזים בארצות-הברית", מספרים שאין להם שחר.¹ הסנגוריה העיקשת מחייבת עמדה הטוענת שמדובר או במיעוט העומד לעבור מן העולם או באמונה שאין בה סטייה עקרונית.

כשעוברים לדיון על האמונה באלוהותו של הרבי, אנו נתקלים בתופעה דומה. האינסטינקט הראשוני הוא להודות שמדובר בדוקטרינה שחייבים להרחיקה מן היהדות, ולכן, כדי להינצל מן החיוב להיזקק חס ושלום למידת הקנאות, ענקי מוסר מידע מופרך שלפיו רק מיעוט שבמיעוט שאין כל צורך להתייחס אליו מאמץ אמונה כזאת. כפי שהראיתי בספר, האמת המרה היא שמשפיעים חשובים בשיבות הגדולות בארץ ובתפוצות מלמדים שהרבי איננו בבחינת בשר ודם, שהוא שליט על העולם ומי יאמר לו מה תעשה, שאיננו יכול למות אף מיתה גופנית משום שהוא עצמות אין-סוף ללא כל הגבלה, ושמותר להשתחוות אליו דרך עבודה מתוך כוונה שהוא אלוהות צרופה. במאמר שלא הזכרתי משפיע אחר קובע שאיסור שיתוף שם שמים ודבר אחר תקף לגבי כוכבים ומזלות אך לא לגבי צדיקים המאוחדים בה', והוא מודיע לנו ש"אנו חסידי חב"ד מאמינים שליובאוויטש היא ירושלים, ובית רבנו שבבבל [כלומר, 770 איסטון פארקוויי בברוקלין] הוא בית המקדש, והרבי הוא ארון הברית הניצב על 'אבן השתיה' שבו שורה ומתגלה מהותו ועצמותו ית"י".²

אך עמדתו של ענקי, עם כל המרחק בינה ובין המציאות, עדיפה על גישתם של משקיפים אחרים המכירים במציאות אך מפחדים פחד מוות מן הכינוי "קנאי" ו/או מעריכים את פעולות חב"ד עד כדי לימוד זכות אף על מאמינים כאלה. בהסתמכם על הבנה מילולית של מקורות חסידיים מסוימים, הם מודיעים לנו שהתפיסה המחרידה הזאת היא-היא החסידות. אחרים קובעים שאין חשיבות כלל לענייני אמונה, וששמירת מצוות והזדהות לאומית הן-הן היהדות במלואה. סיכמתי את התופעה

¹ ניסיתי לפי מיטב יכולתי להעריך את תפוצת האמונה במשיחיותו של הרבי במאמר אנגלי המופיע באתר האינטרנט <http://chareidi.shemayisrael.com/archives5766/pinchos/olubavtchpnc66.htm>.

² ראו 'עקרונות בעולם החסידות' באתר האינטרנט:

<http://www.hageula.com/?RowID=5&CTopic=3&STopic=4&PHPESSID=fe17b307d12b9ad705fb592d099a652f>

הזאת בספר בלשון חריפה ביותר: "יסוד היסודות ועמוד החכמות הוא שחסידי חב"ד הם יהודים טובים. ניתן להקריב את הכל, אף אמונת ישראל עצמה, על מזבח היסוד הזה".

כללו של דבר, הרתיעה מן ה"קנאות" אפשרה רעידת אדמה שהחריבה לנגד עינינו פרשיות שלמות העומדות במרכז היהדות. הקהילה הדתית/חרדית רואה בבני אדם המאמינים במשיח-אל שמת באמצע שליחותו הגואלת, אנשים המוסמכים לשמש מורי הוראה לשלומי אמוני ישראל. זו בגידה לא רק בעיקרי היהדות אלא גם בזכרם של קדושי ישראל שמסרו את נפשם לאורך הדורות על שימור הגבולות בין היהדות לנצרות במישור האמונה. פרט לבני-אדם ספורים העוקבים אחרי המתרחש בתנועת חב"ד בשבע עיניים, רק מי שקורא את ספרי בעיון מתחילתו ועד סופו רשאי להביע דעה לגבי הצורך בצעדי ההתגוננות המוצעים שם. אני מבקש בכל לשון של בקשה שמי שיש בידו למחות ואינו מוחה מפאת דבקותו באידאל הסובלנות ובשל סלידה ממידת הקנאות ייתן את לבו לשני משפטים בספר שבהם אסיים:

חסידי חב"ד הצליחו במידה רבה להשתיק את מבקריהם בהאשמה שהם מחרחרי ריב הפוגמים באחדות העם ובוזים לערך העליון של אהבת ישראל. ניתנה אפוא רשות למשחית לגזול ממך את דתך ועיניך רואות ואין לאל ידיך – שהרי אתה בן אדם הגון, אוהב ישראל, ובורח ממחלוקת.